

Магистърската подготовка в Русия: пресечни точки между сферата на образованието и пазара на труда

Евгения Никулина¹

Резюме: Статията разглежда магистратурата в Русия като ниво на висшето образование, свързващо подготовката на студентите в университетите с бъдещата им професионална дейност. Представен е механизмът на пресичане и взаимодействие между сферата на образованието и тази на труда. Той функционира чрез структурата на квалификационните изисквания към учащите се. На примера на магистърската подготовка по програма „мениджмънт“ е разкрито съдържанието на изискванията на националната квалификационна рамка на Русия, както на национално „предметно“ ниво (федерален държавен образователен стандарт и професионален стандарт), така и на регионално-институционално ниво (образователни програми).

Ключови думи: магистърска подготовка, квалификационни изисквания, образователен и професионален стандарт, пресечни точки на сферата на образованието с пазара на труда.

JEL: A23, J24.

Встъпителни думи

Характерът на развитието на висшите учебни заведения в много отношения се определя от търсенето на пазара на труда. Тук се създават изискванията към подготовката на студентите като резултат от обучението им – лични достижения, знания, практически умения,

необходими за изпълнение на професионалната им дейност (Муравьева, 2010, 63). Резултатите от образованието се оформят като компетенции на обучаващите се, които се формират в хода на усвояването на една или друга образователна програма.

В съветската система на висше образование проблемът за взаимодействието между университетите и различните отрасли на народното стопанство бе решен чрез държавно трудоустройство на студентите, които успешно завършат 5-годишна подготовка по програмите за специалист. Държавният план определяше какви млади специалисти са нужни и в какви количества. Висшите училища осигуряваха получаването на висше професионално образование[□] с присвояването на квалификациите: лекар, инженер, учител и т.н. Образователните програми във всички висши учебни заведения включваха академична (или общообразователна) и професионална подготовка. Академичната компонента предполагаше усвояването на хуманитарни, социално-икономически и естественонаучни дисциплини, като тяхното съчетание и набор варираха спрямо изучаваната специалност. Основно, тези дисциплини се изучаваха в началните курсове. Професионалната компонента, от друга страна, включваше общо професионални и специални дисциплини, а също и дисциплини, изучаващи учебни и производствени практики и не на последно място – квалификационен стаж. В резултат на успешно усвояване на образователната програма, студентът получаваше диплома за висше образование с указана професионал-

¹ Евгения Геннадиевна Никулина е аспирант в катедра „Педагогика“ на Омския държавен педагогически университет в гр. Омск, Русия, e-mail: zhenya.nikulina@gmail.com

Статии

на квалификация. В следствие той започваше професионалната си дейност като „младши специалист“. Този статус абсолвентът запазваше в течение на 2 години. Фактически през това време продължаваше практическото усвояване на образователната програма, но вече на работното място, непосредствено в условията на трудовата дейност.

Всяка образователна програма, прилагана от висшите учебни заведения, съответстваше на определена специалност, основаваща се на един или друг вид професионална дейност. Тясната специализация в условията на планово разпределение на абсолвентите по работни места беше ефективен механизъм за взаимодействие на сферата на образованието със сферата на труда. Такъв модел на подготовка и днес се реализира в много руски университети, но остава ефективен основно в направлението на техническото обучение. Като пример могат да се посочат нефтодобиващият и газовият отрасли и състоянието на университетите, подготвящи кадри за тях. В това направление висшите учебни заведения продължават да реализират 5-годишни програми по подготовка на тесни специалисти и концентрират вниманието си върху обновление на съдържанието на образователните програми, като отчитат най-новите достижения на науката и техниката (Сенашенко, 2011, 77).

В същото време се образува и голям брой висши учебни заведения с традиционни образователни програми, които се оказаха ненужни на съвременните руски работодатели. Това се случи не поради ограничеността или академичната несъстоятелност на програмите на тези университети, а вследствие на значителните изменения на структурата на пазара на труда. Едни квалификации станаха ненужни заради фактическото изчезване на цял ред професии, други се оказаха „непрестижни“ заради ниската заплата на труда. Тясноспециализираната подготовка даваше много ограни-

чени възможности за смяна на професията, поради което в новата ситуация на пазара на труда абсолвентите бяха принудени да търсят работа, профильт на която не винаги съответства с полученото от тях висше професионално образование.

За да се разреши възникналият проблем в Русия, се наложи отказ от специалността като конструкция, носеща висшето професионално образование, и преминаване към структура на образователните програми, състояща се от две нива. Първо ниво – бакалавър, съставено от 4-годишна подготовка, и второ ниво – магистър, състоящо се от 2-годишна подготовка. Степента „бакалавър“ осъществява базовата подготовка на студентите с широк профил. В сравнение с подготовката на студенти по специалности с тесен профил, обучението на бакалаврите е насочено не толкова към по-широко функционална и (или) отраслова подготовка, колкото към формирането на необходими професионални лични качества, сред които способността и готовността на студента да направи образователен избор, да се самообразова, да е предприемчив, креативен и др. (Никифоров, Речинский, 2010, 13-14).

Магистратурата, опирайки се на академичната подготовка на бакалаврите, предлага задълбочаване на специализираните програми. Краткият срок за усвояване на магистърските програми, значителната самостоятелност на висшите учебни заведения в разработването им, високата степен на готовност за участие на студентите в конструирането на съдържанието на програмите и на технологичното обучение обуславят възможността на магистърската подготовка за реализиране на една от най-важните функции на системата на висшето професионално образование. Магистратурата придобива качеството на свързващо звено между университетите и пазара на труда, като осигурява оперативно и гъвкаво реагиране на сферата на образованието на нуждите на икономиката

и обществото.

Общи положения на магистърската подготовка в Русия

Магистърската степен е била въведена в Русия с указ на цар Александър I „За устройството на училищата“ обнародван на 24 януари 1803 година. Тогава магистър е било официалното название на абсолвент, който е завършил с отличие университет, и е кандидат за следващата научна степен – доктор. Лица, получили степеня магистър, са имали право да ръководят катедри в съответния университет. В 1917 година с декрет на Съветския народен комитет на РСФСР са ликвидирани степените магистър и доктор на науките. Те са възстановени едва през 1934 г. с наименованията кандидат и доктор на науките.

Степента магистър беше въведена отново официално вече в постсъветския период с постановление на Министерство на науката, висшите училища и техническата политика на Руската федерация от 13.03.1992 г. №13 „Относно въвеждането на многостепенна структура на висшето образование в Руската Федерация“. Това постановление даде право на университетите да провеждат подготовка на бакалаври и магистри едновременно с провеждането на подготовка на студенти по т.н. дипломирани специалности (5-годишно висше професионално образование по специалности). С цел да се реализира това постановление на 10 август 1993 година беше утвърдено „Положение относно магистърската подготовка в системата на многостепенното висше образование в Руската федерация“. По този начин магистърските образователни програми бяха неразривно свързани с програмите по подготовка на бакалаври по съответните направления. Те се разглеждаха като „надстройка“ на програмата на бакалавърската степен, позволяваща в по-голям обем и с по-голяма дълбочина да се усвои избраното направление на обучение. Тогава магистърската подготовка беше

ориентирана изключително към научно-изследователска и научно-педагогическа дейност.

Ситуацията се измени в 2003 година, след като Русия се присъедини като участник към Болонския процес. Декларацията от Болоня извести създаването на единно образователно пространство в Европа и обвърза участващите страни до 2010 година да преминат към единна двустепенна система на висше образование. Така Русия встъпи в период на мащабни промени, които определиха посоката на развитие на образованието.

През 2006 г. Министерството на образованието и науката подписа постановление №62 „Относно учебните програми по висше професионално образование на специализираната подготовка на магистри“. Документът предвиждаше създаването на магистърски програми не само в научно-изследователските и научно-педагогическите видове учебни дейности. Той също така разглеждаше и постановяваше създаването на проектни, проектно-опитни и проектно-конструкторски, технологични, организаторски и други видове учебни дейности. В допълнение, постановлението даде право да се усвоява магистърска програма от лица, притежаващи висше професионално образование (степен бакалавър или диплома по специалност), независимо от направлението на подготовката по магистърска степен, по която те изберат да се обучават.

В резултат се обособиха и станаха възможни два вида магистърска подготовка. Първи вид – шестгодишна магистърска програма, включваща четиригодишна подготовка до достигане на образователна степен бакалавър, последвана от двугодишна магистърска програма по едно образователно направление. И втори вид – двугодишни магистърски програми, реализирани в независимост от бакалавърското образование, получено от студента. Ако първият вид магистратура предполага наличието

Статии

на бакалавърска степен по съответното направление у студента, то между усвояващите двугодишните магистърски програми биха могли да се окажат и студенти, незавършили бакалавърска степен по това направление, които след успешно полагане на приемните изпити по съответната специалност, биха могли да се обучат за изпълнение на професионална трудова дейност от друг вид. Възможността за продължение на обучението в магистърска програма, несвързана директно с предшестващата бакалавърска програма от същото направление, откри широки възможности за образователен избор на студентите. Именно такива програми по магистратура започнаха да осигуряват професионалната специализация на бакалаври, завършили програми с преимуществено академична насоченост (Сенашенко, Конькова, Васильева, 2012, 17).

Формиралата се нормативна база по магистърско образование позволи на много висши учебни заведения в Русия да започнат подготовка на магистри още преди около 20 години. Въпреки това програмите по магистратура се разработваха и реализираха по-скоро като експериментални. Университети следваха традицията да подготвят дипломирани специалисти, образователният статус и квалификацията на които бе понятна и привична, както за представителите на сферата на образованието, така и за работодателите. Магистрите дълго време оставаха единични продукти на отделни научни ръководства – ентузиастични. Масовият преход на висшите училища към многостепенна подготовка на обучаващите се състоя чак през 2011 година, като резултат от две събития:

първо, през 2009 година бяха внесени изменения във федералния закон от 22 август 1996 година, № 125-ФЗ „За висшето следвузовско професионално образование“, установяващи две степени на висше професионално образование: Бакалавър – висше професионално образование, след за-

вършването на която се присвоява степен бакалавър; Магистратура, или подготовка на специалисти – висше професионално образование, след завършването на което се присвоява квалификационна степен „специалист“ или квалификационна степен „магистър“ (статия 6),

второ, през 2011 година бяха утвърдени държавни федерални образователни стандарти за висшето професионално образование (ФГОС ВПО, още наричани „стандарты от трето поколение“)² в широк списък от направления на бакалаври и магистри, обхващащ мнозинството от специалностите на старото едностепенно обучение. Така например в окрупнената група „Икономика и управление“ (080000) са разработени стандарти за подготовка на следните направления магистри: икономика, мениджмънт, финанси и кредит, управление на персонала, бизнес информатика, държавно и общинско управление, държавен одит. Що се отнася до подготовката на специалисти, то в тази насока бяха подготвени стандарти само за такива области, които изискват тясна, специализирана професионална подготовка, като например: клиническа психология, медицинска биофизика, информационна безопасност на автоматизираните системи, проектиране, експлоатация и инженеринг на атомни централи. Важно е също да се отбележи, че ФГОС ВПО определиха нормативни срокове за усвояване и общо натоварване на образователните програми за различните образователно-квалификационни степени независимо от направлението на обучение или специалността. Натоварването на всички магистърски програми съгласно стандарта съставлява 120 зачетни единици, а срокът за усвояването им в очна форма на обучение е две години³.

² Федералните държавни образователни стандарти за висше професионално образование по всички учебни направления са достъпни на сайта на Министерството на образованието и науката на Руската федерация: <http://минобрнауки.рф>

³ Една зачетна единица съответства на 36 акаде-

Общият преход на висшето образование към многостепенна система на обучение рязко конкретизира схемата за реализацията му, в която степенята бакалавър се превърна в най-масовата форма на подготовка на кадри. С други думи, от 2011 година всички висши учебни заведения започнаха прием на студенти по бакалавърски програми, като замениха съществуващите до този момент програми по специализации, с изключение на гореописаните тясно-специализирани учебни направления. И ако в 2011 година по данни на Федералната гържавна статистическа служба количеството на завършилите бакалавърска степен в Русия е само 9 % (127,6 хил. студенти) от общото число на абсолвентите (1442,9 хил. студенти), то в 2015 година, очевидно, по-голямата част от абсолвентите ще бъдат именно бакалаври (Российский статистический ежегодник, 2012). Но въпреки това остава остър проблемът с това, че в съвременната практика по подготовка на студенти във висши училища образователно-квалификационната степен бакалавър все още не се приема като пълноценен специалист, компетентен в професионалната дейност, съответстваща на квалификацията му. Представители на висшите училища и потребителите на обучението по бакалавърска степен, често гледат на нея като на „...степен на атестация на обучаващите се по теоретични и общо професионални дисциплини с последващо продължение на образованието по програмите дипломиран

мични часа. Срокът за усвояване на магистърската програма във вечерна (смесена форма) или заочна форма на обучение може да бъде и две и половина години. Вечерното обучение предполага посещение на занятия в университета 3-4 пъти в седмица вечерите, а през уикенда посещение на занятия в същия обем като при очното обучение (редовна форма). Заочно обучение предполага самостоятелно усвояване на образователната програма с използване на предложените от висшето учебно заведение учебни материали и явяване на изпити, както при редовната форма на обучение. В тази форма занятията с преподаватели съставляват 30-35 % от обема на учебния план на редовната форма на обучение и се провеждат 2 пъти в годината по време на изпитната сесия.

специалист или магистър“ (Никифоров, Рецинский, 2010, 6). В тази връзка към 2015 година, когато приключи масовата подготовка на студенти учещи в степенята „специалист“, може да се очаква масов приток на студенти в образователната степен „магистър“.

От друга страна, ръст на интереса към магистърските програми може също да се очаква, както от абсолвенти притежаващи степен „специалист“, така и от професионално заети лица, търсещи възможност за увеличаване на квалификацията си. Отново обръщайки се към данните на Федералната служба по статистика, виждаме, че количеството на абсолвентите, завършили образователно-квалификационна степен магистър, се е увеличило 4 пъти от 2000 до 2011 година (от 8,4 до 36,8 хил. души)⁴. При това Министерството на образованието и науката в Русия, анализира данните за абсолвентите и установи, че магистърските програми са все по-привлекателни за хората, притежаващи диплома за специалист, както за току що завършилите университет, така и за вече работещите (Российский статистический ежегодник, 2012).

От 2011 година, в рамките на федералната целева програма „Образование“, Министерството реализира проект по прогнозиране на нуждите за професионално кадрово обезпечение на социално-икономическото развитие на Русия. Още през 2012 г. в хода на реализиране на тази програма бе възможно да се получат предложения от субектите на Руската федерация относно необходимото количество кадри. А на тази основа, министерството успя да формира контролни цифри за прием на студентите във висшите учебни заведения и да определи количеството на местата за обучение, финансирани от гържавата. В 2013 година, изхождайки от изявените нужди

⁴ Като процент от общото число на завършилите студенти от 2000 до 2011 г. общият размер на абсолвентите магистри се увеличи от 1,3 % до 2,6 % (всички абсолвенти: 2000 г. – 635,1 хил.; 2011 г. – 1442,9 хил.)

Статии

от нови студенти в магистърска степен и направените прогнози, Министерството на образованието и науката предложи да се увеличат количеството на местата за държавна поръчка с 20 % в сравнение с предишната година. Ето защо, ако през 2012 година 62,1 хил. студенти са имали възможност да се обучават по държавна поръчка, то през 2013 това число се увеличи до 74,5 хил. (Справка, 2012, 6-7).

Интересен е фактът, че в разпределението на общото число бюджетни места в магистърски програми се предлага увеличаване на финансирането на инженерно-техническите специалности и намаление на финансирането и съответно бройките места на хуманитарните, икономическите и социални специалности.

Въпреки това, през 2013 година най-много бюджетни места бяха отделени за хуманитарните магистърски програми (9 888 места), икономика и управление (9 539 места), а също и педагогика (9 235 места). Това навярно е свързано с факта, че бюджетният набор на бакалаври, както и до сега, остава най-голям в същите направления. Съответно: 30 558; 35 984; 49 434 места, финансирани от бюджета (Справка, 2012, 22).

В допълнение, руските университети приемат студенти за обучение и по платени програми. Стойността им в магистърската степен се установява от висшите учебни заведения и варира между 30 хил. и 400 хил. рубли (бел. прев. от 1 350 до 18 000 лв.) на година в зависимост от университета, специалността и профила на подготовка. Широкият диапазон от цени за обучение в различните магистърски програми, в които „всеки“ може да намери приемлив за себе си в съдържателен и в ценово отношение вариант, също така способства да се привлекат учащи се в платени планове, които вече имат магистърска степен по друга специалност, било то работещи или абсолвенти на други висши учебни заведения. В такава ситуация, пред разработва-

щите магистърските програми, особено остро стои проблемът за подготовката на магистри, които да намерят своята ниша на пазара на труда.

По такъв начин, масовият преход на висшите училища към двустепенна образователна система, очакваният прием от студенти в магистърска степен, интересът от страна на обучаващите се и интересът към завършилите студенти от страна на работодателите определят и обуславят положението на магистърските учебни програми като свързващо звено между сферата на образованието и професионалната дейност. Това подчертава актуалността на задачата да се търси взаимодействие между представителите на пазара на труда и висшите учебни заведения в процеса на разработка на магистърските програми за обучение на студентите.

Квалификационни изисквания към подготовката на магистри в Русия и пазара на труда

Квалификационните изисквания към подготовката на обучаващите се във висши учебни заведения в Русия се определят от нормативни актове и документи от три различни нива: национално „междуквалификационно“ (Национална квалификационна рамка на Руската федерация), национално „предметно“ (Федерални държавни стандарти за висше професионално образование по образователни направления, Професионални стандарти по области на дейност) и регионално-институционално (образователни програми).

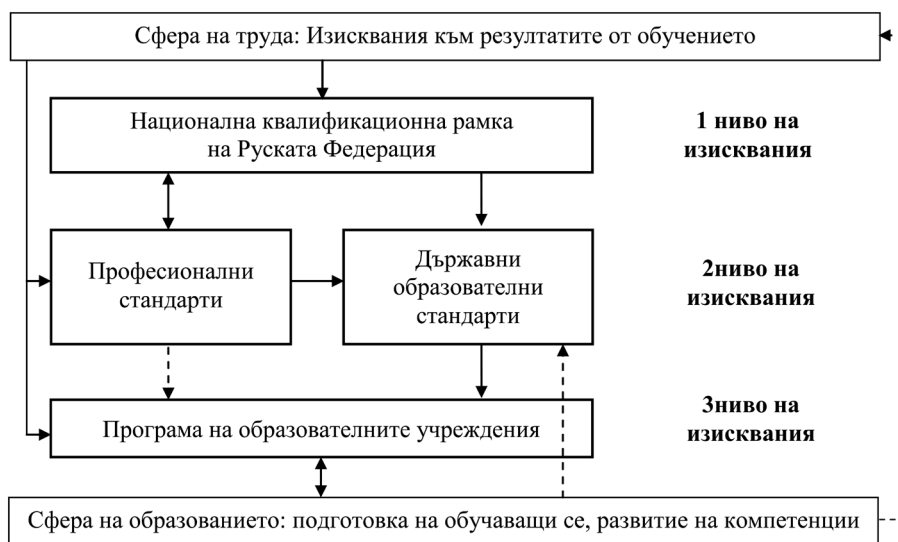
Националната квалификационна рамка на Руската федерация (НРК РФ) описва квалификационните нива и възможните пътища за усвояването им. НРК РФ формулира изисквания към знанията, уменията и нивото на отговорност и самостоятелност при изпълнението на трудовите дейности, изхождайки от сферата на пазара на труда. Конкретните изисквания, които могат да се предявят към трудещия се в определе-

на област, са обхванати от професионални стандарти. Тези стандарти, от своя страна, определят трудовите функции на работещите и необходимия набор от компетенции за изпълнението им на тези функции.

Професионалните стандарти отразяват компетенции, търсени от работодателите и служат като източник за разработването на Федералните сържавни образователни стандарти (ФГОС) за различните образователни направления. ФГОС са основният документ, който описва изискванията към висшите учебни заведения от гледна точка на структурата, резултатите, усвояването и условията за реализация на образователните програми. Резултатите от обучението по образователните стандарти се формулират по вид на професионални компетенции и компетенции по

обща култура. Те са съотносими с изискванията на съществуващите професионални стандарти и квалификационни рамки.

Разработването във висшите учебни заведения образователни програми, от своя страна, акумулират квалификационните изисквания на по-високите нива, конкретизират ги, вземайки под внимание потребностите на регионалния пазар на труда, а също служат и за непосредствена основа на организацията на подготовката на студентите в образователните институции. Съвкупността и приемствеността на квалификационните изисквания към подготовката на обучаващите се осигурява взаимодействието между сферата на образованието и пазара на труда, както демонстрира фигура 1 (Алтерголт, 2012, 228).

Фигура 1. Квалификационни изисквания към подготовката на специалисти

Показаната многостепенна структура на квалификационните изисквания е приложима за всички образователни направления и сфери на професионални дейности. В рамките на тази статия и дадената многостепенна структура ще разгледаме квалификационните изисквания към подготовката на магистри от специалност Ме-

ниджмънт в системата на висшето професионално образование в Русия.

На национално междуквалификационно ниво изискванията към подготовката на магистрите се определя от Националната квалификационна рамка на РФ, доколкото усвояването на степен магистър се явява един от възможните пътища за достигане

Статии

на дадена квалификационна степен. Седемте нива на Националната квалификационна рамка се характеризират от следните дескриптори:

- *Ширина на пълномощията и отговорност (обща компетентност)*: определяне на стратегия, управление на процеси и дейност (в това число иновационна) посредством приемане на решения на ниво големи институционални структури и техните погразделения.
- *Сложност на дейността (характер на уменията)*: дейност, предполагаща решението на задачата за развитие, разработването на нови продукти и използването на разнообразни методи (в това число иновационни).
- *Научаемост на дейността (характер на знанията)*: синтез на професионалните знания и опит, създаване на нови знания от приложен характер в определени области, определение на източниците и търсене на информация, необходима за развитието на дейността (Национална квалификационна рамка, 2008, 9).

Дескрипторите на 7 нива НРК РФ лаконично описват изискванията към студентите, които искат да усвоят дадено квалификационно ниво. Те определят основните черти на компетенциите на магистрите като способността им да изпълняват самостоятелна, продуктивна, творческа и иновационна дейност, свързана с приемането на решения и управлението на големи структури и погразделения.

На национално „предметно“ ниво, квалификационните изисквания към подготовката на магистри по мениджмънт са оформени във Федералния гържавен образователен стандарт за висше професионално образование по направление 080200 Мениджмънт (квалификационна степен „магистър“).

В образователния стандарт, както пишаме по-горе, изискванията към резултатите от усвояването на образователните програми в магистратура са формуирани като компетенции по обща култура и про-

фесионални компетенции. Компетенциите по обща култура не са обусловени професионално и могат да бъдат налични и прилагани във всичките седем нива на квалификация. Федералният гържавен стандарт задава следните изисквания към студентите за изграждане на компетенции по обща култура по специалност мениджмънт:

- способност за развитие на собствени професионални и компетенции по обща култура за усвояването на нови методи на изследване;
- възможност за самостоятелно придобиване и използване на нови знания и умения;
- способност за приемане на организационно-управленчески решения и изграждане на оценка за последствията от тези решения;
- наличност на публични и делови навици, а както и навици на водене на научна комуникация, и др. (Федерален гържавен образователен стандарт, 2009, 5-6).

Изследователят В. И. Блинов смята, че източник на съдържанието на компетенциите по обща култура се явява Националната квалификационна рамка на Руската федерация (НРК РФ). Това позволява първо: да се съгласуват изискванията с изискванията за компетенции по обща култура, заложи във ФГОС по различни специалности и направления за дадено образователно ниво; и второ: да се обезпечи приемственост на различните нива на професионално образование в рамките на едно направление, но с ясни разлики на нивото на квалификация (Блинов, 2008, 45).

Професионалните компетенции се разделят по видове трудова дейност, за която се подготвят обучаващите се по образователните програми на направление „мениджмънт“. Това е организационно-управленска, аналитична, научно-изследователска и педагогическа дейност. При това не е задължително конкретната образователна програма да бъде ориентирана към подготовка на студента по всички изброени ви-

дове професионални дейности. Правото на избор за посоката на конкретните образователни програми остава в университетите, които след провеждане на консултации с потенциални работодатели, преподавателския състав и обучаващите се приемат решение за разработване на конкретния профил на учебната програма.

Компетенциите по обща култура и професионалните компетенции са формулирани като готовност и способност за изпълнение на трудовите функции, и представляват в съвкупността си съдържанието на професионалната дейност на магистъра по мениджмънт. Детайлно описание на трудовите функции, притежавани от студент със 7 ниво на квалификация, в нашия случай – степен магистър по направление „ме-

ниджмънт“ е представено в професионалния стандарт по вид на икономическата дейност (област на професионална дейност) „Управление (ръководство) на организации“ (Професионален стандарт, 2010, 31-41).

Приемствеността на образователния и професионалния стандарт става очевидна в хода на анализа и сравнението на представените в документите професионални компетенции и съответно трудови функции. Като пример можем да погледнем на следната таблица, която съпоставя някои професионални компетенции в областта на организационно-управленската дейност, формулирани във ФГОС ВПО, и съответно трудовите функции, залегнали в професионалния стандарт.

Таблица 1. Съпоставяне на професионалните компетенции, описани във Федералните държавни образователни стандарти ВПО по направление 080200 Мениджмънт (квалификация (степен) „магистър“) и трудовите функции на 7-та степен на квалификация спрямо професионалния стандарт по „Управление (ръководство) на организации“

Компетенции	Трудови функции
Способност за разработване на корпоративна стратегия	Разработка на стратегия на организацията: формиране на мисии, ценности, култура и обща политика на организацията; разработка на обща стратегия на организацията; защита на интересите на организацията; разяснение на трудовия колектив на мисията и политиката на организацията и др.
Способност да се управляват организации, техните подразделения, групи от сътрудници, проекти и мрежи	Реализиране на организационната стратегия: обезпечаване на организацията с ресурси; осъществяване поставянето на задачи, определяне на зоната и сферата на задължения; оценка на резултатите от дейността на членовете на групите от мениджъри от най-висшите звена на управление и др.
Способност за разработване на програма за организационно развитие и изменение и осигуряване на реализацията	Ръководене на измененията в организацията: оценка на проведените изменения в организацията и външната среда; планиране на изменения в организацията; определяне на необходимостта и възможността за изменения в организацията.

Статии

Ясно е, че компетенциите, зададени от образователния стандарт и трудовите функции, описани в професионалния, са много близки едни към други. Въпреки това, компетенциите задават само очертанията на изискванията към подготовката на магистри по мениджмънт, докато изложените трудови функции разкриват същността им. Професионалният стандарт обяснява какво съдържание се крие зад общата формулировка за компетенциите в термините „знания“ и „умения“, необходими за изпълнението на определен набор от трудови действия. Съвкупността на изискванията, изложени в образователния и професионалния стандарти дава добра представа на висшите учебни заведения за това, какво трябва да научат студентите магистри и на какви знания и умения могат да разчитат и да очакват работодателите от студентите получили тази степен.

Регионално-институционалното „предметно“ ниво на квалификационните изиск-

вания към подготовката на магистри по мениджмънт е тясно свързано с националното „предметно“ ниво, доколкото Федералният държавен образователен стандарт по висше професионално образование регламентира не само резултатите по усвояването, но и структурата и условията за реализация на образователните програми.

Образователните програми по магистратура предвиждат изучаване на общонаучни и професионални цикли от дисциплини, преминаване на студентска практика, изпълнение на научно-изследователски работи, подготовка на магистърска дипломна работа, а също, и подготовка и успешно преминаване на държавна атестация. Въпреки директната приемственост между нивата на квалификационните изисквания, във висшите учебни заведения остава доста висока степен на свобода в разработването на образователни програми (таблица 2).

Таблица 2. Структура на образователната магистърска програма по направление 080200 Мениджмънт

Учебни цикли, практика, научно-изследователска работа, атестация	Трудоемкост (в зачетни единици и проценти от общата трудоемкост на програмата)
Общонаучен цикъл, променлива част	5-15 зачетни единици 4 -13 %
Професионален цикъл, базова част	18 зачетни единици 15 %
Професионален цикъл, променлива част	27-37 зачетни единици 23-31 %
Практика и научно-изследователска работа	24-55 зачетни единици 20-46 %
Окончателна държавна атестация	5-15 зачетни единици 4 -13 %
Обща трудоемкост на магистърската образователна програма	120 зачетни единици 100 %

Препоръчаната от стандарта структура на образователната програма по магистратура по направление „мениджмънт“ предполага наличието на базова (задължи-

телна) и променлива (установена от висшето учебно заведение) част учебни цикли. Тежестта на задължителната част в програмата по мениджмънт представлява

само 15 % от общата тежест на програмата. Знанията, уменията и навиците, които са длъжни да овладеят студентите в хода на променливата част от програмата се определят от учебните заведения. Вариращият компонент на циклите обучение може да представлява до 44 % от общата тежест на програмата, при което 30 % от дисциплините са свободно избираеми от студентите (Федерален държавен образователен стандарт, 2009, 8-9).

Стандартът позволява да се провеждат различни практики: организационно-управленска, научно-изследователска и педагогическа. Решение за това какъв вид или видове практика да се предложат на обучаващите се, също се приема от учебното заведение. Така например, ако програмата е ориентирана към подготовка по организационно-управленска дейност, то университетът ще включи в програмата съответния вид практика. От друга страна, ако програмата си поставя цели да подготви научно-педагогически кадри, то приоритетна ще е практиката, която помага за подготовката на студентите в тази насока.

Формите на организация, целите и задачите на научно-изследователската работа също се определят от висшите учебни заведения. Студентите изпълняват научно-изследователска работа по индивидуален план под ръководството на научен ръководител. Обосновката на темата, обсъждането на научния план и междинните резултати от изследването се докладват на научни семинари. Защитата на научно-изследователската работа, в това число и на магистърската дисертация, се извършва в учебните структури на университета – в катедрите, реализиращи магистърските програми. Резултатите от изследването на студентите се превръщат в предмет на широко обсъждане от академичния състав на висшето учебно заведение, водещи научни изследователи и потенциални работодатели.

Практиките и научно-изследовател-

ската работа са включени в един и същи раздел на магистърската програма. Такъв подход може само да бъде подкрепен и то по две причини. Първо, практиката трябва да бъде ориентирана към достиженията в науката, а ученият е длъжен да е запознат с нея. Второ, такова обединение позволява на висшето учебно заведение да прояви гъвкавост в определянето на съотношението на практическа и научно-изследователска дейност в подготовката на магистрите. Все пак това съотношение може да се мени и да бъде различно за магистрите с практическа и тези с изследователска насоченост (Гусева, 2012, 14).

В цяло, степенята на самостоятелност на висшето учебно заведение в разработването на образователни програми е доста висока – около 85 % от съдържанието на магистърските образователни програми се определя от университетите. Проектирането на променливата част от образователната програма с участието на представители на сферата на труда осигурява целевата подготовка на кадрите. Такъв подход в подготовката на магистрите остава широко поле за творчество на висшите учебни заведения и им дава възможност, от една страна, да предложат на всеки кандидат-магистър специфичен вариант на обучение, а от друга страна, позволява да се осигурят работодателите от региона със специалисти, които владеят нужните компетенции.

Заклучение

Висшето професионално образование в Русия днес преживява редица широкомащабни реформи. Съветската висша школа за подготовка на кадри бе една от най-добрите образци в индустриалната епоха. Въпреки това, старата система на образование престана да задоволява нуждите на обществото и икономиката, заради несъответствието на структурата на образователните програми с актуалните изисквания на пазара на труда. Ето защо Ру-

Статии

сия се отправя на път да създаде обновена образователна програма, съответстваща на епохата на глобалния иновационен порив.

Фундаменталните функции на висшето професионално образование остават неизменени. Както и преди, е нужна социалната функция на образованието, която обезпечава единството на обществото чрез организираната социализация на младежите; актуална е и функцията стимулираща иновациите и нововъведенията в университетите и научно-изследователските институти; и, разбира се, първостепенно значение продължава да има подготовката на кадрите за пазара на труда. Изменя се само пътят за реализирането на тези функции.

Така, за обезпечение на взаимодействието между сферата на образованието и труда бе разработена Националната квалификационна рамка на Руската федерация в съответствие с европейските квалификационни структури. Руският съюз на промишлеността и предприемачите утвърди процедурата за признание на професионалните стандарти и разработи няколко професионални стандарта в инженерно-техническата и икономическата области на дейност. Представители на работодателите получиха право да взимат участие в изработването на сръжжавните образователни стандарти по висше професионално образование по всички направления на подготовка на студенти. Министерството на образованието и науката на РФ въведе в действие образователни стандарти от „трето поколение“, основани на системно-дейностния подход и подхода на компетенциите. С други думи, в основата на стандартите бяха положени изискванията към резултатите от обучението на студентите, съответстващи с изискванията на пазара на труда към специфичните професионални дейности.

Въпреки това, руското общество се оказва не съвсем готово да посрещне това преструктуриране. Кандидат-студентите,

студентите и техните бъдещи работодатели все още гледат на степента бакалавър като на началната степен на висшето образование, която предхожда и обуславя продължаване на обучението в степен магистър. Магистратурата, по такъв начин, се превръща в тази степен на висше образование, която свързва професионалната подготовка във висше учебно заведение с последващата трудова дейност.

Квалификационните изисквания към подготовката на магистри на национално ниво (квалификационната рамка, професионалните и образователните стандарти) имат рамков характер и подсказват на висшите учебни заведения какви резултати от обучението на студентите трябва да бъдат постигнати, но не дават ориентири относно съдържанието, технологията и средствата за постигане на тези резултати. Структурата на магистърската програма, предложена от стандарта, дава на вузовете нужната степен на свобода и гъвкавост при проектирането на образователните програми: подбор на съдържанието на професионалната подготовка, разработване на учебни дисциплини, определение на съотношението на практическата към научно-изследователската работа.

Ето защо именно в магистърската подготовка, основана на изявените от работодателите чрез регулирани консултации нужди от компетенции към придобилите тази степен, се крие механизмът от допирни точки между университетското образование и пазара на труда. Търсенето на ефективни пътища за взаимодействие на университетите с потенциалните работодатели може да се разглежда като предмет на по-нататъшно задълбочено изследване.

Литература

1. Альтерголт, Е.Г., Квалификационные требования к подготовке магистров педагогики в России: уровневая структура // *Globalizácia a vzdelávanie učiteľov. Alebo Koľko globalizácie unesie učiteľ?*: Príspevky z medzinárodného sympozia. – Univerzita Komenského v Bratislave. – 2012. С. 226-236.
2. Блинов, В. И., Национальная рамка квалификаций в Российской Федерации. // *Высшее образование в России*, №1, 2008 – С. 44-50.
3. Гусева, И. А., Научная магистратура: мечта или реальность? // *Высшее образование в России*. 2012. № 2. С. 9-17.
4. Муравьева, А. А., Международный опыт формирования национальной системы квалификаций // *Высшее образование в России*, №5, 2010 – С. 62-69.
5. Национальная рамка квалификаций Российской Федерации: Рекомендации // О. Ф. Батрова, В. И. Блинов, И. А. Волошина [и др.] – М.: Федеральный институт развития образования, 2008
6. Никифоров, В. И., А. В. Речинский, Психолого-педагогические основы разработки перечней направлений подготовки, профилей подготовки бакалавров и магистерских программ. – СПб.: Изд-во Политехн. ун-та, 2010.
7. Профессиональный стандарт. Вид экономической деятельности (область профессиональной деятельности): управление (руководство) организацией. квалификационный уровень: 5, 6, 7, 8. – Национальный центр сертификации управляющих, 2010.
8. Российский статистический ежегодник // Федеральная служба государственной статистики, 2012. Режим доступа: http://www.gks.ru/wps/wcm/connect/rosstat_main/rosstat/ru/statistics/publications/catalog/doc_1135087342078. Дата обращения: 10 августа 2013 г.
9. Сенашенко, В. С., О проблемах и трудностях становления бакалавриата в структуре высшего профессионального образования России // *Высшее образование в России*, №12, 2011 – С.77-84
10. Сенашенко, В. С., Е. А. Конькова, С. Е. Васильева, Место магистратуры в современной модели инженерного образования // *Высшее образование в России*. 2012. № 11. С. 16-22.
11. Справка к заседанию коллегии Минобрнауки России “О планировании объемов подготовки кадров с профессиональным образованием и научных работников (контрольные цифры приема)”. 18 декабря 2012 г.
12. Федеральный государственный образовательный стандарт высшего профессионального образования по направлению подготовки 080200 Менеджмент (квалификация (степень) “Магистр”) (утв. приказом Министерства образования и науки РФ от 18 ноября 2009 г. N 636).
13. Федеральный закон РФ от 22.08.1996 г. “О высшем и послевузовском профессиональном образовании”
14. Федеральный закон РФ от 26.12.2012 г. “Об образовании в Российской Федерации”.